

N:o 38.

Ank. till Riksd. kansli den 19 Maj 1908, kl. 6 e. m.

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7 angående herr K. V. Rydén's motion n:o 245 angående utredning om och i hvilken utsträckning en viss maximalarbetstid må bestämmas för arbetare och biträden i industriellt arbete m. m.

I motion n:o 245 har herr Rydén m. fl. hemställt:

»att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i hvilken utsträckning en maximalarbetstid af 48 timmar under en vecka och 8 timmar under ett dygn må bestämmas för arbetare och biträden i industriellt och därmed jämförligt yrke, handverk, byggnadsarbeten af alla slag, transportväsende och därmed sammanhörande arbeten samt statens och kommunens arbeten och företag, samt att Kungl. Maj:t därefter må för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.»

I fråga om skälen för denna hemställan hänvisas till motionen.

Rörande den *allmänna sociala betydelsen* af maximal- eller normalarbetsdag tillåter sig utskottet till en början åberopa hvad därom bland annat säges i en berömd tysk statsvetenskaplig handbok. Handwörterbuch der Statswissenschaften, Jena 1900. Maximalarbetsdag betyder sålunda

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 37 Häft. (N:o 38) 1

den lagliga begränsningen af arbetskrafternas dagliga utnyttjande, från hvilken begränsning man blott af särskild anledning skulle hafva rätt att afvika, men hvarunder däremot det fria arbetsaftalet i öfrigt skulle kunna fritt utveckla sig. Betydelsen af en dylik maximalarbetsdag vore att söka i en önskan att förbättra de arbetande klassernas lefnadsvillkor. Men det vore ej blott arbetarne själfva som häraf skulle hafva gagn, utan frågan ägde också en allmänt kulturell betydelse. Hvarje styrelse måste lägga vikt uppå att oskadade uppehålla befolkningens kroppskrafter och hälsa. Vid öfver höfvan utsträckt arbetstid låge faran för vådliga följder i dylikt afseende nära till hands. Det vore gifvet att vid regelmässigt oafbrutet arbete under 13 à 14 timmar dagligen kroppen skulle försvagas vida mer än genom kortare eller 10 till 11 timmars dagligt arbete och att det vore svårt att motverka detta genom öfveransträngning tillkomna kroppsliga försvagande. Till idrottsöfningar, friluftslif och annat, som kunde motväga följderna af öfveransträngning i arbetet, därtill hade arbetaren icke tid. Likaledes saknade arbetaren vid för långt utsträckt arbetstid tillfälle till vidgande af sin andliga horisont och till höjande af sitt stånd genom läsning, besökande af utbildningsskolor och dylikt. Åt sina barns uppfostran och följande af deras göranden och låtanden hade han ingen tid att ägna.

Ur nationalekonomisk synpunkt skulle uppenbarligen en inskränkning af arbetstiden genom införande af maximalarbetsdag förorsaka en minskning i världsproduktionen. Visserligen vore enligt erfarenhet från Schweiz arbetstidens längd måttgifvande för arbetsresultatet blott inom en viss begränsning. Det vore en sanning att vid öfverdrifvet lång arbetstid arbetskraften försvagades, så att under arbetstidens senare del icke alstrades samma arbetsprodukt som under dagens tidigare timma. Och det kunde icke förnekas, att icke under en med en till två timmar förkortad arbetstid samma arbetskvantum som förut i många fall kunde utföras. Men detta resultat af arbetstidens förkortning kunde endast förväntas inträffa i de fall, där antingen arbetarens egen begåfning och duglighet medförde större ansträngning och arbetsintensitet eller mera tekniskt fulländade maskiner täckte arbetstidens förkortning. Där dessa omständigheter icke förefunnes, blefve det nödvändigt för att bibehålla produktionen vid sin förra höjd att anställa ett ökadt antal förut icke sysselsatta arbetare. Just på denna omständighet låge, då det gällde att bedöma maximalarbetsdagens betydelse, synnerlig vikt. Man kunde därmed hoppas att i och med arbetstidens inskränkning få användning för arbetarnes reservarmé af sysslösa.

För så vidt maximalarbetsdagen verkade till inskränkning i produktionen komme dess betydelse att blifva beroende därå, huruvida afnämarna funno sig i denna inskränkning eller fortfarande förbrukade samma produktion som förut. Härskade på en viss marknad öfverproduktion eller hotade en dylik, komme maximalarbetsdagen att verka välgörande, i det att produktionen återfördes till sina normala gränser. Arbetarne kunde också å sin sida häraf draga nytta, för så vidt som den allmänna prisförhöjningen inverkade på stegring af deras löner. I motsatt fall eller det att arbetsgifvaren vore tvungen att i syfte att vinna motsvarighet för den förlorade arbetstiden använda vanliga medel däremot, skiljde sig åter i väsentlig grad arbetarnes och arbetsgifvarnes intressen. Arbetsgifvarne lede ej någon skada för det fall att det lyckades att genom ökad arbetsintensitet från arbetarnes sida uppnå samma produktionskvantum som förut. I motsatt fall däremot vore en stegring af produktionskostnaden oundviklig vare sig det för arbetsgifvaren nödvändiggjorde att anskaffa ökad rörelsekapital för inköp af nya eller fullkommande af äldre maskiner eller nödgade honom till ökade löneutbetalningar. För det fall visserligen att den stegrade utgiften för maskinanskaffning motsvarades af besparingar i annan riktning lede väl arbetsgifvaren ej någon förlust. Men i alla andra fall måste produktionspriset stiga eller arbetsgifvaren arbeta med mindre förtjänst. I det säkert vanligaste fall att arbetsgifvaren för att uppehålla produktionskvantiteten nödgades anställa flere arbetare, kunde denna ökade kostnad svårligen utjämnas genom besparingar på annat håll, och då komme förlusten att blifva producentens. Just detta för arbetsgifvarne ogynnsammaste fall kunde ofta för arbetaren blifva det fördelaktigaste. Han skulle då, vid ökad användning af arbetskraft, kunna förskaffa sig en högre aflöning, detta dock beroende väsentligen därpå om minskningen i tillgänglig arbetskraft vore stadigvarande eller blott tillfällig.

Ur olika synpunkter tedde sig alltså maximalarbetsdagen som en anordning, hvars verkningar vore rätt svåra att öfverskåda. Särskildt kunde befaras, att införande af maximalarbetsdag *utan internationell reglering af densamma, skulle svårt trycka på det land, som hade mod att införa densamma.*

Såväl motionärernas hemställan som skälen för densamma gifva uttryckligen vid hand, att motionärerna åsyfta införande af icke blott en maximalarbetsdag i allmänhet, utan *en sådan af åtta timmar.* En under-

sökning af de svenska arbetsförhållandena inom industrien visar också, att för det stora flertalet af industriarbetare redan för närvarande praktiskt tillämpas en maximalarbetsdag af 10 timmar och därunder. Från kommerskollegii statistiska byrå har sålunda meddelats, att för de län, för hvilka sammandragstabeller rörande arbetsförhållandena i nu ifrågasvarande afseende äro färdiga, nämligen Stockholms stad, Stockholms, Uppsala och Örebro län, och hvori redovisas för sammanlagdt 63,195 arbetare, (däraf 7,216 minderåriga, d. v. s. under 18 år) en närmare granskning ger vid hand, att af hela antalet redovisade arbetare 44,688 eller 70,7 procent haft en daglig ordinarie arbetstid (med frånräknande af raster) af 10 timmar och därunder, 16,911 eller 26,8 procent öfver 10 timmar och 1,596 en obestämd arbetstid. Af de 44,688 arbetare, hvilkas arbetstid per dag utgjorde 10 timmar och därunder hade 27,074 eller 42,8 procent af hela antalet redovisade arbetare en daglig arbetstid af precis 10 timmar och de öfriga utgörande 17,614 eller 27,9 procent af samtliga arbetare en arbetstid understigande 10 timmar. För 3,254 arbetare eller 5,1 procent, var arbetstiden 8 timmar och för 976 eller 1,5 procent under 8 timmar per dag. Å andra sidan utgjorde arbetstiden 10 $\frac{1}{2}$ timmar per dag för 9,187 arbetare eller 14,5 procent, 11 timmar för 4,322, 11 $\frac{1}{2}$ timmar för 768, 12 timmar för 2,534 och öfver 12 timmar för 50 arbetare. I sistnämnda afseende vore att märka, att det stora flertalet af de arbetare, hvilkas arbetstid uppgick till 11 à 12 timmar voro skiftarbetare med antingen 12 timmars skift eller 8 timmars skift på två lag, utan regelbundna raster, hvilka sålunda icke frånräknats arbetstiden.

Skiljer man på äldre (18 år och däröfver) och minderåriga (under 18 år) arbetare, befinnes det, att af 55,979 äldre arbetare 38,310 eller 68,4 procent hade en arbetstid af 10 timmar och därunder, 16,133 (28,8 procent) öfver 10 timmar och 1,536 en obestämd arbetstid, under det att af 7,216 minderåriga 6,378 eller 88,4 procent hade 10 timmar och därunder, 778 (10,8 procent) öfver 10 timmar och 60 en obestämd arbetstid. Af de 778 minderåriga, för hvilka arbetstiden öfversteg 10 timmar, tillhörde emellertid en stor del den kategori, som enligt § 8 i minderårighetslagen få arbeta ända till 12 timmar per dag, under förutsättning att arbetet är indeladt på skift med 8 timmars hvila mellan skiften.

Med en arbetstid af 10 timmar per dag och en arbetsvecka af 6 dagar borde arbetstiden per vecka uppgå till 60 timmar. På grund af att arbetet ofta slutar tidigare på lördagarna, hafva dock ett betydande antal arbetare en kortare arbetstid per vecka än man af den uppgifna arbets-

tiden per dag kunde antaga. Under det att således, såsom förut omnämnts, 44,688 (70,7 procent) af hela antalet här ifrågavarande arbetare hafva en daglig arbetstid af 10 timmar och därunder, uppgår antalet arbetare med en arbetstid per vecka af 60 timmar och därunder till 51,628 eller 81,7 procent. Och medan 27,074 (42,8 procent) arbetare hade en arbetstid per dag af precis 10 timmar, utgjorde antalet af dem, hvilkas arbetstid per vecka var precis 60 timmar, endast 14,255 (22,6 procent). Å andra sidan utgör antalet arbetare med en arbetstid af mer än 72 timmar per vecka 1,302, under det att blott 50 arbetare angifvits hafva en daglig arbetstid, öfverstigande 12 timmar, detta beroende på att en stor del af skiftarbetarne hafva arbete äfven på söndagarna.

Vid undersökningen af arbetstidsförhållandena i vårt land bör gifvetvis för jämförelsens skull nödig uppmärksamhet ägnas åt motsvarande undersökningar i utlandet. Det är dock endast ett land, nämligen Österrike, där en arbetstidsundersökning af samma omfattning som den svenska förekommit. Några af de viktigaste resultaten af den österrikiska undersökningen, som helt nyligen publicerats, meddelas här.

Hela antalet arbetare, som beröras af undersökningen, uppgår i Österrike till 1,037,601, af hvilka 106,671 voro sysselsatta i *kontinuerlig* fabriksdrift, där alltså arbetet fortgår utan afbrott, äfven om söndagarna, och 930,930 eller den stora hufvudmassan i *icke-kontinuerlig* fabriksdrift. Den dagliga ordinarie arbetstiden per dag för sistnämnda kategori af arbetare ställde sig i stort sedt på följande sätt: 9 timmar och därunder för 81,945 arbetare (8,8 procent), öfver 9—10 timmar för 427,732 (45,9 procent), öfver 10—11 timmar för 407,686 (43,8 procent) och slutligen öfver 11 timmar för 6,130 (0,7 procent). Den i lagen tillåtna maximiarbetstiden af 11 timmar per dag utnyttjades i full utsträckning af sammanlagdt 160,381 arbetare (17,2 procent). Mindre än 9 timmar per dag arbetade 30,615 arbetare (3,3 procent).

Af de i kontinuerlig drift sysselsatta arbetarne hade 3,080 (2,9 procent) 8-timmars skift och 94,330 (88,4 procent) 12-timmars skift, hvadan alltså 12-timmars arbetsdagen är regeln för dessa arbetare. Härvid är dock att märka, att skiften afse den dagliga arbetstiden *med inräknande af raster*, hvilka för inemot hälften af alla hithörande arbetare belöpte sig till mer än 1 timme.

De industrier, som ofvan anmärkta svenska statistik omfattar, äro skogsbruk, grufdrift, annan brytnings- och upptagningsindustri, närings- och njutningsämnesindustri, textilindustri, beklädnadsindustri, läder, hår- och

gummivaruindustri, trävaruindustri, trämasse och pappersindustri, grafisk industri, malmförädlingsindustri, metallindustri, maskin- och skeppsbyggnadsindustri, jord- och stenindustri, kemisk teknisk industri, byggnadsindustri samt belysning och vattenledning.

Den anförda statistiken omfattar visserligen blott omkring en femtedel af landets cirka 350,000 arbetare, men arbetstidens längd torde vara i det närmaste lika reglerad i landets öfriga delar. Särskildt torde böra anmärkas, att inom grufindustrien såväl i Norrland som mellersta Sverige och Skåne tillämpas en maximalarbetstid af 8 timmar, i de skånska stenkolsgrufvorna t. o. m. lägre.

Af omförmälda förhållanden framgår emellertid, att *lagstadgande* om en allmän maximalarbetsdag af 8 timmar skulle för de allra flesta industrigrenar innebära en högst betydande nedsättning af arbetstiden. Utskottet vill då till en början påpeka, att en dylik afsevärd nedsättning i arbetstiden otvifvelaktigt på ett mycket intimt sätt berör den internationella arbetsmarknaden. En dylik åtgärd vidtagen endast för den svenska industrien skulle utan allt tvifvel i betydande grad minska konkurrensförmågan inom alla sådana industrigrenar, som vore byggda på export till utlandet. Utskottet kan nämligen icke lämna vitsord åt motionärernas påstående, att en minskad arbetstid skulle i regel motsvaras af så ökad arbetsintensitet, att någon minskning i arbetsprodukten ej skulle uppkomma. Visserligen kan utskottet medgifva, att i vissa fall förkortning af en för den mänskliga motståndsförmågan *alltför lång* arbetstid kan verka gagneligt äfven i det afseendet att ökad arbetsintensitet därmed kan vinnas. Men på sätt af ofvanstående inledning till utskottets yttrande med tydlighet framgår kan ingalunda ett påstående i nyssberörda riktning uppställas såsom regel. Utskottet har också inhämtat att erfarenheten från Frankrike, där denna fråga vunnit särskildt beaktande, ingalunda bekräftar detsamma.

I fråga om den industri, hvars marknad uteslutande är inskränkt inom landet, skulle man kunna tänka sig att en nedsättning af arbetstiden skulle kunna motvägas genom höjda skyddstullar, men sådant skulle gifvetvis hafva till följd varans fördyrande likasom för andra äfven för arbetarne själfva, och om icke konsumenterna vilja betala de högre prisen, inträder minskning i produktionen jämväl till skada för arbetarne.

Utskottet är sålunda af den mening, att, om någon afsevärd minskning i arbetstiden skall inom industrien kunna genomföras, en sådan minskning bör grunda sig på internationell öfverenskommelse eller genomföras genom internationell praxis. På denna väg hafva kulturstaterna ju äfven delvis redan inslagit ifråga om det kvinnliga arbetet och förbud för nattarbete därinom.

Om sålunda inom det industriella arbetsområdet en nedsättning af arbetstiden till 8 timmar uppenbarligen skulle i vårt förhållande till utländsk konkurrens skada landet, så länge — hvilket motionärerna själfva upplyst icke vara fallet — liknande begränsning af arbetstiden ej är genomförd i de större industriländerna, är det än mera påtagligt att inom en hel del yrken, hvilka icke i egentlig mening äro industriella, men för hvilka motionärerna äfven åsyfta införande af 8 timmars dag, än större betänkligheter skulle möta. Inom transportväsendet, hvori ingå järnvägsdrift och sjöfart, är det väl ganska otänkbart att införa åttatimmarsdag. Inom stufveriyrket, som med hänseende till vårt lands klimatiska förhållanden, i de flesta hamnar är mer eller mindre säsongarbete, likaså. Inom byggnadsbranschen torde lika litet 8-timmarsdag kunna på allvar ifrågasättas. Med de arbetshinder, som i regel förekomma vid byggnader, den korta arbetstiden om vintern, uppehåll i följd af kyla m. m. torde redan nu med trygghet kunna påstås, att arbetarne inom denna bransch i årligt genomsnitt icke arbeta mer än 48 timmar i veckan.

Motionärerna hafva själfva framhållit faran för befolkningens degenerering genom dess inströmmande till städerna och andra industricentra. Skälet, hvarför jordbruksarbetaren sålunda uppsöker städerna eller andra större platser, ligger väl i hoppet om större arbetsförtjänst och lättare tillfälle att tillfredsställa egna njutningsbehof än hvad landsbygden kan erbjuda. Med införande af en maximalarbetsdag på blott åtta timmar, hvilket motionärerna själfva icke förutsätta såsom möjligt för jordbruksarbetarna, skulle industriens lockelser än mera tillväxa, fara för landsbygdens slutliga affolkande uppstå samt den af motionärerna fruktade befolkningens degenerering därmed allt mera ökas.

På anförda skäl anser utskottet synnerliga betänkligheter möta för bifall till motionärernas hemställan. Utskottet har därvid icke låtit sig ledas af den uppfattning, att icke staten både kan hafva rätt och plikt att ingripa till arbetstidens förkortande, där denna tids öfverdrifna längd ur hälsovårdssynpunkt innebär verklig våda för samhället eller individen.

Men utskottet saknar skäl att i anledning af den nu föreliggande motionen ingå på denna fråga.

Med stöd af hvad utskottet sålunda anfört, hemställer utskottet,

att motionen icke måtte vinna Andra Kammarens bifall.

Stockholm den 19 maj 1908.

På utskottets vägnar:

ERIK MARTIN.

Reservationer:

af herr *Hörnsten*.

af herr *R. Karlsson*, som anfört:

Af de öfverläggningar, som förts inom utskottet vid behandlingen af denna motion, likasom ock af den motivering, som utskottet presterat för sitt afslagsyrkande, har jag blifvit allt lifligare öfvertygad om det berättigade i motionärernas kraf på en utredning angående det stora spörsmål, som de bragt under Riksdagens pröfning. Utskottet undanskjuter i sin motivering alltför mycket de humanitära och rashygieniska skäl, som på ett så öfvertygande sätt framförts i motionen. I stället skjutas de nationalekonomiska i förgrunden. Jag underskattar ingalunda dessas betydelse eller bortser från denna frågas internationella innebörd, men utskottet har icke för sin ståndpunkt anfört sakliga skäl af den innebörd, att de synas mig öfvertygande, så mycket mindre som det enda exempel för dess nationalekonomiska bevisföring utgör en hänvisning till erfarenheterna från Frankrike. Och för påståendet, att erfarenheten från detta land ådagalagt, att en förkortning af arbetstiden icke följts af en motsvarande ökning i arbetsintensitet har icke, vare sig utskottet eller författaren till en till kammarens ledamöter utdelad stridsskrift mot ifrågavarande

motion angifvit någon vederhäftig källa. Utskottets motivering i denna punkt står därför för mig såsom byggd på antaganden och påståenden, medan motionärerna framfört en mängd från olika land och olika tider *faktiska exempel* såsom stöd för sin motion.

Än mindre kan jag erkänna som ett objektvt skäl det af utskottet (å sid. 7) anförda om maximalarbetsdagens inverkan å »landsbygdens af-folkande». Befolkningsrörelserna i nutiden ha djupare rötter än så och motsatta krafter synas redan, oberoende af nu förevarande angelägenhet i de stora industrilanden, göra sig gällande i en riktning, som återgifves i uttrycket: »Industriens utvandring till landet». Som argument synes mig denna del af utskottets motivering mera offra åt taktiska synpunkter, som på senaste tiden förts till torgs vid vissa tillfällen i Andra Kammaren, än uttrycka en ovedersäglig sanning.

De skäl, som af motionärerna anförts rörande betydelsen af maximalarbetsdagens införande, stå sålunda trots utskottets granskning allt fortfarande orubbade. Och mot det gjorda yrkandet på utredning kan håller icke, synes det mig, med fog några invändningar göras. Man kan nämligen icke undgå att erkänna, att krafvet på införande af en lagstadgad maximalarbetsdag med hvarje år växer i styrka icke blott inom arbetarklassen, utan äfven bland alla dem, som i en fysiskt stark och kulturellt intresserad befolkning se ett lands styrka och den säkraste grunden för ett folks lycka.

Att under dessa förhållanden skjuta undan en undersökning af frågan synes vara i hög grad oklokt. Ju likgiltigare statsmakterna ställa sig till denna stora fråga, dess hårdare blir striden om densamma emellan de båda kämpande makterna, arbetarnas och arbetsgifvarnas organisationer. Staten bör därför taga sig an detta viktiga spörsmål och därigenom mildra och förekomma strider samt tillgodose hela samhällets berättigade intressen genom att på lagstiftningens väg normera arbetstiden. Då krafvet på 8-timmarsdagen i öfrigt synts mig af motionens bevisföring väl motiveradt, har jag ansett, att utskottet bort hemställa,

att Andra Kammaren för sin del måtte bifalla
ifrågavarande motion.

Herr *Söderbergh* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.